

การสร้างสำนึกท้องถิ่นบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ในบริบททุนนิยมโลกาภิวัตน์*

Emergence of Local Consciousness in Ban Nong Khao, Amphoe Tha Muang, Changwat Kanchanaburi in the context of Global Capitalism

เบ็ญจมาภรณ์ แदनอินทร์**

ผศ.ดร.โสวัตรี ณ ถลาง***

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปบทเรียนจากการศึกษาการสร้างสำนึกท้องถิ่นบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ พัฒนาการและอัตลักษณ์ท้องถิ่นบ้านหนองขาว เพื่อวิเคราะห์การก่อตัวของสำนึกท้องถิ่นบ้านหนองขาว และเพื่อถอดรูปแบบการก่อตัวของสำนึกท้องถิ่นบ้านหนองขาว การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารและข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์คนหนุ่มสาวด้วยการสำรวจพื้นที่ การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่าการก่อตัวของสำนึกท้องถิ่นบ้านหนองขาว มีลักษณะที่บ่งชี้ คือความภาคภูมิใจ เห็นความสำคัญในความเป็นท้องถิ่นหนองขาว ความรู้สึกในความเป็นญาติพี่น้องหรือเป็นพวกเดียวกันที่ก่อให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจกันของคนหนองขาวในการสร้างสรรค์และทำกิจกรรมต่างๆ ภายในท้องถิ่น เพื่อให้คนหนองขาวดำเนินชีวิตได้อย่างรู้จักและเห็นคุณค่าความสำคัญในท้องถิ่นตนเอง และมีทิศทางในการพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสมท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมในแต่ละยุคสมัย

คำสำคัญ: การสร้างสำนึกท้องถิ่น บ้านหนองขาว ทุนนิยม โลกาภิวัตน์

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง "การก่อตัวของสำนึกท้องถิ่นบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี" โดยได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

** นิสิตปริญญาโท สาขาพัฒนาสังคม โครงการสหวิทยาการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

Abstract

This article aimed to summarize the study of the emergence of local consciousness in Ban Nong Khao, Amphoe Tha Muang, Changwat Kanchanaburi that examined the history, development, and local identity. It also analyzed the emergence of local consciousness and decoded the model of the emergence of such consciousness employing documentary study and gathered primary data from field work study including the field survey, participant observation, and in-depth interview.

The findings of the research indicated that the emergence of the local consciousness in Ban Nong Khao involved pride, the importance, and a sense of kinship family. This had united the communal spirit for creative activities in their local community, leading to appreciation, relevant to the direction of local development in this rapidly changing society.

Keyword: emergence of local consciousness, Ban Nong Khao, capitalism, globalization

บทนำ

ทุนนิยมโลกาภิวัตน์เป็นกระแสโลกหลังยุคสงครามเย็นที่มีอิทธิพลอย่างมากโดยเฉพาะในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 การปฏิวัติทางเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคมขนส่ง เช่น การสื่อสารผ่านดาวเทียม การเจริญเติบโตของเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งกระแสดังกล่าวซึ่งนำโลกด้วยเป้าหมายการพัฒนาในระดับมหภาคแบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ลัทธิเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม บริโภคนิยม นอกจากนี้กระแสทุนนิยม โลกาภิวัตน์ เป็นกระบวนการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และประชากร ที่ช่วยเสริมพลังอำนาจของโลกให้มีอิทธิพลเหนือท้องถิ่นและครอบงำท้องถิ่น (พัฒนา กิติอาษา, 2546) ระบบทุนนิยมโลกมีนัยยะที่สำคัญคือ ณ เวลานั้นจะมีจุดที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง มีการปฏิสัมพันธ์ที่ข้ามเส้นเขตแดนของรัฐ เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างศูนย์กลางกับบริเวณต่างๆ (กุลลดา เกตบุญชูมิต, 2549)

ผลของทุนนิยมโลกาภิวัตน์ คือ การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด เปลี่ยนวิธีการมองความจริง เปลี่ยนแบบแผนในการใช้ชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคล และเปลี่ยนแบบแผนประเพณีต่างๆที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา (พัฒนา กิติอาษา, 2546) และเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ให้เป็นสื่อของการซื้อขายแลกเปลี่ยน จากเดิมที่เป็นทรัพยากร แรงงาน มาเป็นการเปลี่ยนวัฒนธรรม ความรู้สึก คุณค่า และจิตใจของผู้คนให้เป็นสินค้าไปด้วย (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544) อาจกล่าวได้ว่า การเข้ามาของกระแสทุนนิยมโลกาภิวัตน์ต้องแลกมาด้วยความสูญเสียความเป็นท้องถิ่น วัฒนธรรมจากต่างชาติที่เข้ามากระทบทำให้ความเป็นท้องถิ่นที่หลากหลายต้องอ่อนแอลงไปเรื่อยๆ จึงอาจกล่าวได้ว่า ท้องถิ่นกำลังตกอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งหมายถึงกระแสที่เรียกว่า “ระบบเศรษฐกิจตลาด” ที่ทำให้เกิดการล่มสลายทางสถาบันและทางวัฒนธรรมของชีวิตสังคมที่เคยอยู่อย่างเป็นองค์รวม ฟังพาท้ายซึ่งกันและกัน ภายใต้กระแสทุนนิยมโลกาภิวัตน์ซึ่ง

เป็นกระแสที่ทำให้ฐานทรัพยากรที่มีรวมทั้งความสัมพันธ์ทั้งหมดในเรื่องของครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน ตกอยู่ภายใต้ไถ่กลไกราคาตลาดที่ทุกอย่างเป็นสินค้า เป็นตัวเงินหมด (เสนห์ จามริก, 2548)

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางกระแสทุนนิยมโลกาภิวัตน์สังคมไทยยังมีความตระหนักและเป็นห่วงถึงความเสื่อมสลายของวัฒนธรรมไทยหรือวิกฤตการณ์ล่มสลายของท้องถิ่น ดังเช่นที่ ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2549) ได้ชี้ให้เห็นถึงวิกฤติของท้องถิ่นว่ากระบวนการจากข้างนอก ทำให้คนไทยมีนิสัยใจคอที่มักง่าย มักได้พร้อมกับได้ชี้ให้เห็นถึงความรุนแรงของวิบัติดังกล่าวผ่านกรณีของคนอีสานซึ่งได้รับความวิบัติจากโครงการการพัฒนาอุตสาหกรรมเกลือเหมืองโปแตสเซียมทำเกลือทำกระจกที่แม้สามารถขายเกลือได้ราคาสูงแต่ต้องแลกกับความเสียหายของพื้นที่ทำกิน คนที่ได้ผลประโยชน์กลับเป็นคนต่างถิ่น และเสนห์ จามริก (2548) ได้กล่าวว่าในช่วง 100 ปีที่ผ่านมาชุมชนท้องถิ่นซึ่งหมายถึงประชาชนคนสามัญ ส่วนใหญ่ที่ต้องตกอยู่ภายใต้การจำกัดชีวิตรูปแบบที่นำไปสู่ความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ ความเป็นตัวของตัวเอง ในสถานการณ์ดังกล่าวสิ่งหนึ่งที่ถูกพูดถึง คือ การฟื้นฟูท้องถิ่น เนื่องจากสำนักท้องถิ่นจะนำไปสู่การรู้จักตัวตนของท้องถิ่นเอง รู้เท่าทันสถานการณ์จากภายนอก เป็นเครื่องมือในการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดหรือปกป้องตัวเองเพื่อการดำรงอยู่และสงวนพื้นที่ให้กับความแตกต่างหลากหลายของท้องถิ่นต่างๆ ทำให้สามารถพัฒนาได้ทันกับกระแสของโลกอย่างมีความพร้อม โดยมีวิถีชีวิตที่ไม่ทอดทิ้งรากฐานดั้งเดิม รู้จักเลือกรับสิ่งใหม่มาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม และในกรณีตรงกันข้าม หากขาดซึ่งสำนักท้องถิ่นแล้ว ท้องถิ่นก็ต้องเผชิญกับการดำเนินงานภายใต้การควบคุมและกำกับของส่วนกลางหรือการครอบงำของกระแสต่างๆ ที่ได้กำหนดกฎเกณฑ์และแนวทางในการปฏิบัติต่อท้องถิ่น โดยขาดความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นอย่างแท้จริง และ (คน) ท้องถิ่นก็ปฏิบัติตามโดยขาดความสำนึกท้องถิ่นของตน ทำให้ขาดการวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมเพื่อนำมาปฏิบัติ ซึ่งอาจนำไปสู่วิกฤติ ปัญหาต่างๆ ตามมาของท้องถิ่น

บ้านหนองขาว เป็นตำบลหนึ่งที่ตั้งอยู่ที่อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรีประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน ชาวบ้านในตำบลหนองขาวนี้จะเรียกตัวเองว่า คนหนองขาว ปัจจุบันบ้านหนองขาวได้มีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านวิถีชีวิตและด้านกายภาพมีการขยายตัวของถนน มีสิ่งก่อสร้างสมัยใหม่ มีความหนาแน่นของจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นและตลอดจนความเจริญทางเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารบ้านหนองขาวจึงเป็นอีกท้องถิ่นหนึ่งที่ดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสทุนนิยม โลกาภิวัตน์ ปัจจุบันคนหนองขาวมีความวิตกและเป็นห่วงสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงว่าจะมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น เนื่องจากวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างได้สูญหายไปแล้ว และที่มีอยู่เริ่มจางหายไป คนรุ่นใหม่ไม่สนใจและตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญ จึงเกิดแนวคิดและความพยายามในพื้นที่ อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีเอาไว้โดยมีพระครูถาวรกาญจนนิมิต เจ้าอาวาสวัดอินทารามหรือวัดหนองขาว เป็นผู้จุดประกายความคิด โดยร่วมคิด ร่วมคุยกับคนหนองขาว จนนำไปสู่การเกิดกิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งเน้นด้านวัฒนธรรมประเพณี และการค้นหารากฐานทางวัฒนธรรมของตนเพื่อให้คนหนองขาวรับรู้และเข้าใจ ผู้วิจัยเห็นว่าท้องถิ่นหนองขาวมีสิ่งที่ยังชี้ถึงความมีสำนึกท้องถิ่น จึงเลือกบ้านหนองขาวเป็นพื้นที่ในการศึกษาการก่อตัวของสำนึกท้องถิ่นในครั้งนี้ โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นไปเพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับสำนึกท้องถิ่นที่จะนำไปสู่การร่วมมือร่วมใจของชุมชนท้องถิ่น

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

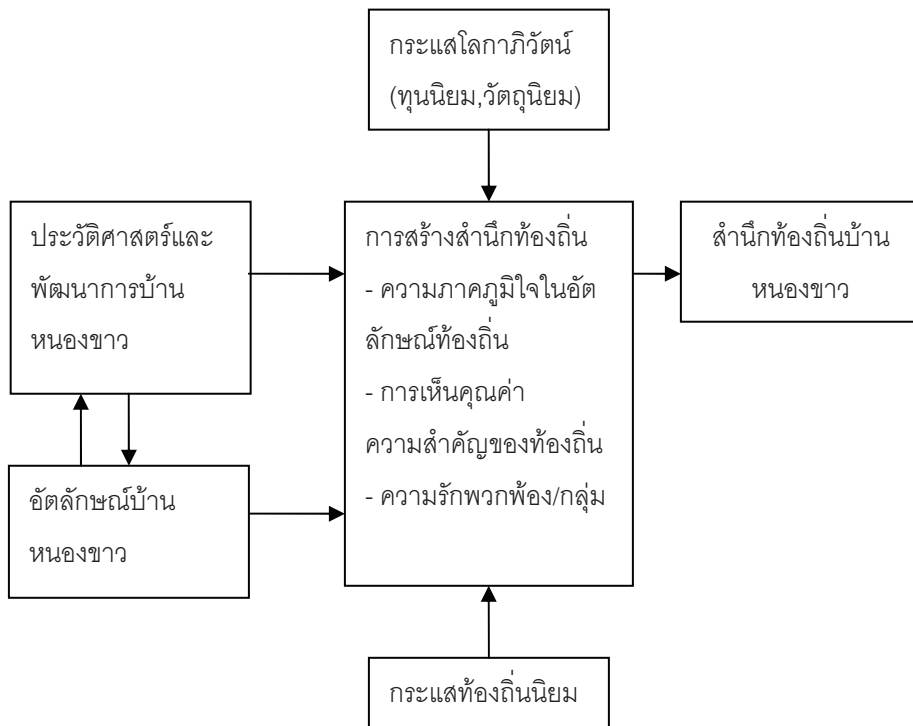
บ้านหนองขาว หมายถึง พื้นที่ตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

ท้องถิ่น หมายถึง พื้นที่ตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี อันเป็นที่มาของความรู้สึกและสำนึกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชน

สำนึกท้องถิ่น หมายถึง ความรู้สึกตระหนักในคุณค่า และเห็นความสำคัญของท้องถิ่นตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

การสร้างสำนึกท้องถิ่น หมายถึง การดำเนินกิจกรรมภายในท้องถิ่นบ้านหนองขาวที่มุ่งเน้นให้สมาชิกเกิดความตระหนักในคุณค่า และเห็นความสำคัญของท้องถิ่นตำบลหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี

กรอบแนวคิดในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

1. แบบบันทึกภาคสนาม ใช้จัดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์เชิงลึก

2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ใช้เป็นแนวคำถามเก็บข้อมูลกับเจ้าอาวาส วัดหนองขาว ครู ผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชน และชาวบ้าน

3. เส้นประวัติศาสตร์ชุมชน ใช้ในการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ เรื่องราว เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นซึ่งช่วยให้เห็นว่าแต่ละช่วงเวลามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นแล้วมีผลกระทบต่อท้องถิ่นอย่างไร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารและลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยเริ่มจากการทำความรู้จักกับผู้นำชุมชนและชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเข้ามาวิจัย และขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล ซึ่งใช้วิธีการสำรวจพื้นที่ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าอาวาสวัดหนองขาว ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุ ครู เยาวชน ตามกรอบประเด็นการศึกษาที่ตั้งไว้ และใช้วิธีการโทรศัพท์สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมในภายหลังเมื่อผู้วิจัยออกจากพื้นที่

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการเก็บข้อมูลในพื้นที่ มาจัดกลุ่มตามประเด็นศึกษารูปแบบตีความและอภิปรายผลการศึกษาในรูปของการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ประวัติศาสตร์และพัฒนาการท้องถิ่นบ้านหนองขาว

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดี เช่น จากพงศาวดาร จากโบราณวัตถุ¹โบราณสถาน² และจากการตีความทางประวัติศาสตร์ สันนิษฐานว่าบ้านหนองขาวเป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นชุมชนเล็กๆ เดิมมี 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านดงรังและหมู่บ้านดอนกระเดื่อง ในสมัยที่ทำสงครามกับพม่าจนทำให้ต้องเสียกรุงเป็นครั้งที่ 2 ประชาชนตามท้องที่ต่างๆ ในเขตจังหวัดกาญจนบุรีปัจจุบัน ได้กระจัดกระจายหลบซ่อนเข้าค้ำอกอยู่ตามป่าเขาเพื่อเอาตัวรอด ต่อมาไทยได้ย้ายราชธานีมาอยู่ที่กรุงธนบุรี ชาวบ้านดงรังและบ้านดอนกระเดื่องที่รอดชีวิตจากสงครามครั้งนั้นจึงได้เริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น และรวมกันเป็นกลุ่มเดียวตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้นใหม่ที่หนองน้ำแห่งหนึ่งมีชื่อว่าหนองหญ้าดอกขาวซึ่งเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่พอที่จะอาศัยบริโภค อุปโภค ประกอบกับอยู่ไม่ห่างจากหมู่บ้านเดิม ชื่อหนองน้ำจึงเป็นชื่อหมู่บ้าน เรียกกันว่าหนองหญ้าดอกขาว มีความยาวกินไปถึงเหลือเพียงชื่อเรียกว่า หนองขาว จนถึงปัจจุบัน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี, 2547)

1 เครื่องช้างเครื่องม้า 3 ชิ้น ลูกกระพรวนช้าง 2 ชิ้น และลูกกระพรวนม้า 41 ชิ้น

2 ร่องรอยคูค่าย ชาวบ้านเรียกว่า “ทุ่งคู” ขุดขึ้นเพื่อทำการต่อสู้กับพม่า ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของบ้านหนองขาว, หอระดังเก่าที่ใช้สำหรับกิจของสงฆ์และใช้ตีเป็นสัญญาณรวบรวมไพร่พลของไทยคราวทำสงครามกับพม่าสมัยกรุงศรีอยุธยา ตั้งอยู่ในวัดใหญ่ดงรัง สัมใหญ่ เป็นต้น

ปัจจุบันหนองขาวได้เปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านกายภาพที่มีการสร้างถนนทางหลวงผ่านบ้านหนองขาวเชื่อมกับจังหวัดกาญจนบุรีทำให้มีความสะดวกสบายในการเดินทางคนหนุ่มสาวไปทำงานไปศึกษาในตัวจังหวัดและต่างจังหวัดมากขึ้น ด้านวิถีชีวิตปัจจุบันคนหนองขาวสามารถประกอบอาชีพได้หลากหลายทั้งในภาคเกษตรที่ทำนาได้ 2 ครั้งต่อปี เพราะมีคลองส่งน้ำ ซึ่งในอดีตจะทำได้ 1 ครั้งต่อปีเพราะอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว และประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร เช่น ค้าขาย รับราชการ ธุรกิจส่วนตัว ธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นต้น³ นอกจากนี้อาชีพเสริมในการสร้างรายได้มีมากขึ้นแต่เดิมคนหนองขาวจะนิยมปลูกต้นตาลไว้ในที่นาเพื่อนำน้ำตาลสด และทำขนมขาย ปัจจุบันมีอาชีพเสริมใหม่ๆ เข้ามา เช่น การทอผ้าเพื่อขาย การปลูกผัก การรับจ้างในโรงงานเมื่อว่างจากการทำนา เป็นต้น ด้านความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่อยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงคือ เด็กรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง มักจะไปดูหนัง ไปศูนย์การค้าหรือเที่ยวเล่น ไปตามสมัย ตามเทคโนโลยี พัฒนาการท้องถิ่นหนองขาวที่เกิดขึ้นดังกล่าวมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ในด้านบวกการที่หนองขาวปรับเปลี่ยนเข้าสู่ความทันสมัย ทำให้คนหนองขาวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีโอกาสที่จะพัฒนาความสามารถศักยภาพตนเอง มีทางเลือกในการดำเนินชีวิตที่หลากหลายและสามารถเป็นพลังของท้องถิ่นได้ แต่ในขณะเดียวกันผลด้านลบที่ตามมา โดยเฉพาะผลกระทบที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น การหลงใหลกับความทันสมัย เทคโนโลยี จนหลงลืมสิ่งที่ตั้งงามของท้องถิ่นที่มีคุณค่าของท้องถิ่น ซึ่งในปัจจุบันคนหนองขาวบางกลุ่มได้มีความตื่นตัวและตระหนัก มีความพยายามต่อสู้กับผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้น โดยการสร้างสรรค์กิจกรรมและพัฒนาท้องถิ่นหนองขาวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ เพื่อให้เด็กรุ่นใหม่มีความเข้าใจและเห็นคุณค่าในท้องถิ่นตนเองควบคู่กับการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ตามกระแสความทันสมัยที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

อัตลักษณ์ท้องถิ่นบ้านหนองขาว

จากการวิจัย พบว่า อัตลักษณ์ท้องถิ่นหนองขาวมีดังนี้

1. ภาษา¹ สำเนียงการพูด คนหนองขาวจะสื่อสารด้วยกันด้วยภาษาท้องถิ่นที่มีสำเนียงการพูดเหน่อ ห้วน และพูดเร็ว ไม่มีหางเสียง เสียงสูงคล้ายสำเนียงใต้ และมีคำศัพท์ท้องถิ่น เช่น ห้วนออกชาน (ระเบียง) รถสาลี (รถเข็นน้ำ) ลังกะลี (ถังที่ใช้หิ้วน้ำ) ไม้แป้ว (ไม้ที่ทำเป็นง่ามใช้สอยผลไม้หรือพืชผัก) กะโล่ (กระดิ่งใช้ฝังข้าว) กะหลุก (หลุมที่มีน้ำขัง) กะเมาะ (พุ่มไม้เล็กๆ) เหมียด (เนื้อสัตว์ที่ใส่ผสมลงไปในตัวหรือแกง) เป็นต้น¹ ที่มาของสำเนียงการพูดแบบคนหนองขาวนั้นไม่สามารถระบุได้ ใครเป็นผู้นำสำเนียงแบบนี้มาสู่ท้องถิ่น เป็นการพูดตามกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายายจนถึงปัจจุบัน แม้แต่คนเชื้อสายจีนที่บรรพบุรุษได้มาตั้งถิ่นฐานในหนองขาว รุ่นลูกหลานที่เกิดมาก็มีสำเนียงท้องถิ่นแบบเดียวกัน ชาวบ้านจึงเห็นว่าการพูดของตนเป็นอัตลักษณ์หนึ่งที่คนในท้องถิ่นสามารถใช้ระบุความเป็นคนในด้วยกันได้ และแยกคนนอกได้ แม้เป็นคนอำเภอใกล้เคียงกัน เช่น อำเภอพนมทวน หรือคนบ้านทวนที่พูดเหน่อเหมือนกันแต่

3 อุบล อำนวย. 2551. **สัมภาษณ์**, 13 ธันวาคม 2551.

1 อุบล อำนวย. 2551. **สัมภาษณ์**, 13 ธันวาคม 2551

หากคนหนองขาวฟังจะรู้ว่าไม่ใช่คนหนองขาว

2. ผ้าขาวม้าร้อยสี¹ เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนหนองขาว ซึ่งในสมัยก่อนการเดินทางยังไม่สะดวก และอยู่ไกลจากหมู่บ้านอื่นๆ การปฏิสัมพันธ์ หรือการแลกเปลี่ยนกับสังคมภายนอกยังมีไม่มากนัก ดังนั้นเมื่อว่างเว้นจากการทำนาผู้หญิงหนองขาวจะทอผ้าไว้ใช้เองในครัวเรือนผ้าทอหนองขาวมีลายดั้งเดิมอยู่ 3 ลายด้วยกัน คือ ลายตาจ๊ก ลายตาคุ้ และลายตาหมากรุก ซึ่งมีจุดเด่น คือ ทุกลายต้องมีตายก ซึ่งลายตาจ๊ก จะมีลักษณะการยกถี่ มีชั้นตอนที่ซับซ้อน ส่วนลายตาคุ้นั้นจะมีลักษณะการยกห่าง นอกจากนี้ผ้าทอหนองขาวยังมีความโดดเด่นเรื่องสีสันทันทีสใจได้ชื่อว่า ผ้าขาวม้าร้อยสีจากผ้าทอลายดั้งเดิมปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความต้องการและการใช้งานมากขึ้น เช่น เลื้อ กระจเป่า รองเท้า กลองไล่กระดาดช่าระ ฎึงไล่การบูร เป็นต้น

3. ความเชื่อเรื่องยาย² เป็นความเชื่อที่มีมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย มีการสืบทอดมาสู่รุ่นลูกหลาน ในปัจจุบัน ยาย ในความเชื่อของคนหนองขาว หมายถึง บรรพบุรุษ ของแต่ละครอบครัว โดยจะใช้ขี้ผึ้งปั้นเป็นรูปคนใส่ในภาชนะรูปทรงต่างๆตามความสะดวกที่จะหาได้การเรียกยายจึงเรียกตามลักษณะของภาชนะที่ใส่ เช่น หม้อยาย ยายกระบอก เป็นต้น คนหนองขาวเชื่อว่าการรับยายไปอยู่ในบ้านนั้น ยายจะคอยปกป้องคุ้มครองให้ครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญรุ่งเรือง หากใครไม่รับยายไปอยู่ในบ้านจะมีเหตุหรือมีเรื่องไม่ดีเกิดขึ้นกับคนในครอบครัว เช่น ไม่สบาย เจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งเรียกว่า **ถูกยาย** หรือ **ยายเข็น** ต้องแก้ด้วยการรับยายมาอยู่ในบ้านซึ่งเมื่อรับยายเรียบร้อยแล้วอาการไม่สบาย หรือเหตุการณ์ไม่ดีที่เกิดขึ้นหายไป

4. ความสามัคคีของคนหนองขาว³ ในอดีตจะมีสระน้ำที่คนหนองขาวใช้ร่วมกัน สำหรับดื่ม กิน และอาบ เป็นสระน้ำที่ใช้แรงงานคนขุด ปัจจุบัน ตั้งอยู่บริเวณวัดหนองขาว การใช้น้ำร่วมกันของคนสมัยก่อนก่อให้เกิดความเชื่อที่ยึดถือว่า **กินน้ำ ย่ำดินเดียวกัน** ที่สร้างความรู้สึกในเรื่องพวกพ้องของกลุ่มคนที่ได้กิน ได้ใช้น้ำจากแหล่งน้ำเดียวกัน การอยู่ในแผ่นดินเดียวกัน ทำให้คนหนองขาวเอื้อเฟื้อ มีความสามัคคีกัน รักพวกพ้องเกิดความสำนึกในการเป็นกลุ่มและพวกเดียวกันจนปัจจุบันร่วมมือกันทำกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น การช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดเรียบร้อยของชุมชน การร่วมแรงร่วมใจกันในกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น คนหนองขาวจึงได้ถือเอาความสามัคคี ความรักพวกพ้องนี้เป็นคุณสมบัติที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น

การก่อตัวของสำนึกท้องถิ่น

จากการวิจัยพบว่า ลักษณะที่บ่งชี้ถึงสำนึกท้องถิ่นบ้านหนองขาวคือความภาคภูมิใจในความเป็นหนองขาว การเห็นคุณค่าความสำคัญของท้องถิ่น ความรู้สึกในความเป็นญาติพี่น้อง พวกเดียวกัน และการร่วมแรงร่วมใจของคนหนองขาวซึ่งสำนึกท้องถิ่นบ้านหนองขาวได้ก่อตัวขึ้นจากปัจจัยที่สำคัญดังต่อไปนี้

¹ หมากบ บุญเฉลย. 2551. **สัมภาษณ์**, 8 มิถุนายน 2551.

² สารภี มณีจินดา. 2551. **สัมภาษณ์**, 8 มิถุนายน 2551

³ มนต์รี พงษ์หนู. 2551. **สัมภาษณ์**, 13 ธันวาคม 2551.

1. ระบบความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น ที่มีลักษณะความสัมพันธ์บนฐานเครือญาติ พี่น้องที่ได้เชื่อมโยงคนหนองขาวเอาไว้ แม้ว่าปัจจุบันท้องถิ่นหนองขาวจะถูกแบ่งออกเป็น 13 หมู่บ้าน ภายในเขตการปกครอง 2 ส่วน คือ เทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติทำให้คนบ้านหนองขาวจะให้ความสำคัญระหว่างคนในท้องถิ่นเดียวกัน โดยการช่วยเหลือกันในการทำงาน งานบุญ งานมงคล งานศพ เป็นต้น หากบ้านใดมีงานดังกล่าว จะมีเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องมาช่วยงานเป็นจำนวนมาก หรือกรณีที่เกิดภัยรุ่มหะและขัดแย้งกันจะได้รับการไกล่เกลี่ยจากผู้อาวุโสในท้องถิ่น โดยการให้เหตุผลเน้นย้ำถึงความเป็นพี่น้องกัน การใช้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่ชี้ให้เห็นว่าทวดปู่บรรพบุรุษของคนหนองขาวต่างเป็นพี่น้องกัน เพราะฉะนั้นลูกหลานของหนองขาวต้องรักและสามัคคีกัน ซึ่งคนหนองขาวได้ให้ความสำคัญและพยายามปลูกฝังความรู้สึกในความเป็นญาติพี่น้องพวกเดียวกันให้กับเด็กรุ่นใหม่ เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันของคนท้องถิ่นที่ต้องช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อและมีความ สามัคคี จึงจะทำให้หนองขาวและคนหนองขาวดำรงอยู่ได้ หากท้องถิ่นใดที่ระบบความสัมพันธ์ของคนถูกตัดขาดจากกัน ต่างคนต่างอยู่ เด็ก ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุถูกตัดขาดจากกัน ความรู้สึกร่วมในเรื่องต่างๆ ก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้เพราะไม่มีสายใยความสัมพันธ์ที่เชื่อมกลุ่มคนในท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยกัน

2. อัตลักษณ์ บ้านหนองขาวได้นำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความเชื่อของท้องถิ่นและประวัติศาสตร์มาเป็นปัจจัยในการสร้างและกระตุ้นสำนึกท้องถิ่นให้เกิดขึ้นซึ่งมีวิธีการนำมาใช้ในรูปแบบต่างๆ เช่น สถานที่เรียนรู้และท่องเที่ยว กิจกรรมของท้องถิ่น พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น ซึ่งสาระสำคัญคือการบอกเล่านำเสนอความเป็นบ้านหนองขาวสิ่งที่ดึงดูดที่คนหนองขาวภาคภูมิใจออกมาให้เกิดการรับรู้ของคนภายในและได้ขยายไปสู่การนำเสนอออกสู่ภายนอก ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและท้องถิ่นนิยมที่ให้ความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่นเพื่อใช้ในการต่อสู้ปกป้องตัวเอง สร้างพื้นที่เพื่อการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีของคนในท้องถิ่น

กิจกรรมของท้องถิ่นที่สำคัญที่ได้นำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมาใช้คือการจัดงานอดีตเรื่องรองบ้านหนองขาวที่ต้องการให้รู้รากฐานทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งผลจากการจัดงานดังกล่าวได้สร้างความตื่นตัวให้กับคนหนองขาวได้เป็นอย่างมากและได้รับความสนใจจากหน่วยงานในและนอกพื้นที่โดยเฉพาะททท. สำนักงานภาคกลางเขต 1 (กาญจนบุรี) ที่ได้เห็นถึงพลังของท้องถิ่นและความสำนึกที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณี สิ่งดึงดูดต่างๆในท้องถิ่นจึงได้เข้ามาประสานและทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้านหนองขาวโดยการร่วมกับชาวบ้านเพื่อคิดหารูปแบบการนำเสนอท้องถิ่นให้มีความน่าสนใจทั้งต่อคนในและคนนอกและนำมาสู่การสร้างสรรค์การแสดงละครพื้นบ้าน ในชื่อเรื่องว่า “ไอบุญทอง บ้านหนองขาว” โดยชาวบ้านหนองขาวเป็นนักแสดงการแสดงละครเรื่องไอบุญทองฯ ได้จัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2541 และดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยจะจัดแสดงในประเพณีสงกรานต์ของทุกปี ไอบุญทองฯ สามารถดึงความร่วมมือจากคนในท้องถิ่นบ้านหนองขาวอย่างเป็นวงกว้าง และสามารถจุดใจให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นด้วยการเสนอเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาการตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญา การละเล่นของท้องถิ่น และแฝงแง่คิดในเรื่องความรักพวกพ้อง ความสามัคคีของคนหนองขาว ซึ่งส่งเสริมความรักในพวกพ้องให้มีความแน่นแฟ้นขึ้นอีกทั้งยังช่วยฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างที่ได้หายไปจากท้องถิ่นให้กลับคืนมาแม้ว่าบางอย่างจะไม่มีแล้วในวิถีของท้องถิ่นแต่อย่างน้อยได้ทำให้คนหนองขาวได้รับรู้ถึงความดีงามที่

ตนเคยมี และถนอมสิ่งที่มีให้คงอยู่ต่อไป

3. กลุ่มคน ผู้นำ หน่วยงานในท้องถิ่น เป็นกลไกในการขับเคลื่อนกิจกรรมและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน และเป็นพลังในการร่วมคิด สร้างสรรค์กิจกรรมในท้องถิ่น ได้แก่ บ้าน (ผู้นำและชาวบ้าน หนองขาว) วัด (พระครูถาวรกาญจนมิตร) และโรงเรียน (ครู เด็กนักเรียน) หรือเรียกว่า “บวร” ทั้งสามส่วนดังกล่าวต่างทำงานประสานกัน มีพระครูถาวรกาญจนมิตร เจ้าอาวาสวัดอินทาราม เป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็นพี่เลี้ยงของคณาจารย์ของคณหนองขาว เป็นผู้นำทางความคิดและเป็นผู้ประสานความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆเพื่อท้องถิ่นหนองขาวทั้งกิจกรรมที่เป็นการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นกิจกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีของคนในท้องถิ่นทำให้เห็นว่าพลังภายในท้องถิ่น (บวร) การรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยความสำนึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น ทำให้เกิดพลังในการช่วยกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี สามารถทำให้มีการขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เพื่อท้องถิ่น กอปรกับมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกเข้ามาสนับสนุนทำให้กลไกดังกล่าวสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. กระแสนิยมโลกาภิวัตน์ ที่มีสื่อและเทคโนโลยีเป็นตัวช่วยในการทำให้ทุกพื้นที่ทุกแห่งเชื่อมโยงถึงกันอย่างรวดเร็ว ทำให้แบบแผนชีวิตที่ทันสมัยกลายเป็นสิ่งที่ต้องการและเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อคนในท้องถิ่นหนองขาวเช่นกันลักษณะทางกายภาพการใช้ชีวิตของคนหนองขาวไม่อาจเป็นแบบเดิมที่คนในอดีตเคยเป็น คนรุ่นใหม่มีทัศนคติ¹ ค่านิยม ต่อวัฒนธรรม ความเชื่อของท้องถิ่นที่ไม่เคร่งครัดเช่นคนรุ่นปู่ย่า ตายาย แต่ยังไม่รุนแรงมากถึงขั้นวิกฤติที่คนหนองขาวดูถูกในความเป็นท้องถิ่นของตนหรือดูถูกตัวเองเช่นกรณีของคนหนุ่มสาวชาวลาดักที่เกิดความรู้สึกต่ำต้อย ปฏิเสธวัฒนธรรมของตนเองทั้งหมด และกระตือรือร้นในการรับวัฒนธรรม ชีวิตทันสมัย (เฮเลนนา นอร์เบอร์ก-ฮอดจ์.2545)

ในขณะที่กระแสนิยมโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ทำให้ท้องถิ่นหนองขาวได้คิดวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่จะตามมาหากคนรุ่นใหม่หลงใหลไปกับความทันสมัยชีวิตที่ทันสมัยมากเกินไปจนไม่เห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่จึงทำให้เกิดกระบวนการทำความรู้จักตนเองและทบทวนตนเองของท้องถิ่น โดยคนหนองขาวได้เริ่มให้ความสำคัญกับการค้นหาและศึกษาเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของหนองขาว วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญา วิถีชีวิต สิ่งดีงามต่างๆ และนำข้อมูลที่ได้มานำเสนอผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านหนองขาวซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยคนหนองขาวและหน่วยงานบุคคลภายนอกมีวัตถุประสงค์เพื่อรู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่นและรู้จักโลก การดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ได้กระตุ้นให้เกิดสำนึกท้องถิ่น ด้วยการทำหน้าที่ในการบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นเพื่อทำความรู้จักตนเอง เป็นแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น ซึ่งสาระประวัติความเป็นมาของหนองขาวให้รุ่นลูกหลานมีความเข้าใจในท้องถิ่นของตนและเป็นแหล่งเผยแพร่ความเป็นหนองขาวแก่คนภายนอกซึ่งภายในพิพิธภัณฑ์ ได้นำเสนอสาระสำคัญ 8 หัวข้อ ได้แก่ การเป็นส่วนหนึ่งของสุวรรณภูมิ บนเส้นทางคมนาคมโบราณ ท้องถิ่นหนองขาว คนหนองขาว ผู้หญิงหนองขาว ศูนย์รวมความศรัทธา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทิศทางบ้านหนองขาว (อดีต-ปัจจุบัน-อนาคต)

¹ พระครูถาวรกาญจนมิตร. 2551. สัมภาษณ์. 13 ธันวาคม 2551.

นอกจากนี้บ้านหนองขาวใช้วิธีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นในโรงเรียนเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นรูปแบบการเรียนที่จัดขึ้นจะเน้นและส่งเสริมให้เด็กมีความรู้เข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยจะพาเด็กไปเรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญาในท้องถิ่นทั้งจากผู้รู้ (ปราชญ์ชาวบ้าน) และเหตุการณ์และสถานที่จริง เช่น พาไปดูขั้นตอนการทำงาน การทำตาล การเจียรไนพลอย การทอผ้า การรำเหย่ย ข้าวซ้อมมือ เป็นต้น กระบวนถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเด็กนักเรียนที่ซักถามพูดคุยและผู้รู้ที่เป็นผู้ถ่ายทอด ก่อให้เกิดความเข้าใจ ซึมซับ เรียนรู้ภูมิปัญญา แต่ละด้าน รู้จักวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี เพื่อให้เด็กได้รู้จักท้องถิ่นของตนควบคู่กับการรู้จักสังคมภายนอก ซึ่งกระบวนการทำความรู้จัก ทบทวนตนเอง และเรียนรู้สิ่งดีงามที่ท้องถิ่นมีอยู่ได้ก่อให้เกิดการเห็นคุณค่า ภาคภูมิใจในสิ่งที่ดีงามและไม่ดูถูกภูมิปัญญา วัฒนธรรมของตนเอง จนกลายเป็นสำนึกที่มีต่อท้องถิ่นของคนหนองขาวที่ต้องการช่วยกันอนุรักษ์ และสืบทอดความดีงาม ความเป็นบ้านหนองขาวเอาไว้ร่วมกัน

การสร้างสำนึกท้องถิ่น

จากการวิจัยพบว่าการสร้างสำนึกท้องถิ่นบ้านหนองขาวมีอยู่ 2 ลักษณะดังนี้

1. การปรับตัวทางวัฒนธรรมโดยใช้พื้นฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิม สำนึกของผู้คนจะมีอยู่สองระดับ ระดับแรก คือ ชชาติพันธุ์ และระดับที่สอง คือ เมื่อผู้คนเกิดที่ไหน ในแผ่นดินที่ใด พวกเขาจะมีสำนึกในแผ่นดินเกิดของเขา (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2551) ดังนั้นเมื่อท้องถิ่นคือแผ่นดินเกิด คนหนองขาวได้เกิดและเติบโตในท้องถิ่นบ้านหนองขาว สำนึกพื้นฐานโดยธรรมชาติที่ว่าตนเป็นคนบ้านหนองขาว บ้านเกิดเมืองนอนอยู่ที่บ้านหนองขาวย่อมเกิดขึ้นด้วย หากวิเคราะห์มองระบบสังคมท้องถิ่นหนองขาวในอดีตจะพบว่าสำนึกท้องถิ่นของคนบ้านหนองขาวมีมาตั้งแต่บรรพบุรุษได้รวมตัวกันก่อตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านหนองขาวขึ้น ความรู้สึกของการเป็นผู้รอดชีวิตจากภัยสงครามทำให้เกิดการอยู่รวมตัวกันเป็นกลุ่ม ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อและสามัคคีในกลุ่มพวกเดียวกัน การใช้ทรัพยากรร่วมกันของคนในอดีตจนกลายเป็นคติสอนใจมาจนถึงปัจจุบันว่า “กินน้ำ ย่าดินเดียวกัน” ที่ให้แง่คิดว่าคนหนองขาวนั้นเป็นคนกลุ่มเดียวกัน เป็นพวกพ้องเดียวกันต้องรักใคร่สามัคคีกันเพราะต่างได้กินได้ใช้น้ำ (ทรัพยากร) และอาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินเดียวกัน และอยู่ร่วมกันมาเกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับทรัพยากร และคนกับวัฒนธรรมที่ทำให้คนหนองขาวอยู่ร่วมกันมาในแผ่นดินบ้านหนองขาวจนถึงสังคมในยุคปัจจุบัน

2. การปรับตัวโดยการสร้างและกระตุ้น ซึ่งเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่ท้องถิ่นบ้านหนองขาวได้ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใน คือ ทศนคติ ค่านิยม แบบแผนการใช้ชีวิตที่ทันสมัยมากขึ้นของคนรุ่นใหม่ ที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมที่ความสำคัญจะลดน้อยลง และอาจเข้าสู่ภาวะที่เสื่อมถอยได้ ทำให้คนกลุ่มหนึ่งได้ออกมาช่วยกันรื้อฟื้น อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ที่เป็นคุณค่าเดิม สิ่งที่ดีงามของบ้านหนองขาวในรูปแบบต่างๆ เน้นการประสานให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม เกิดการเรียนรู้เห็นคุณค่าและความสำคัญของท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา ภาษา และประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น จึงกล่าวได้ว่าสำนึกท้องถิ่นได้ก่อตัวขึ้นในภาวะที่ท้องถิ่นต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติหรือสถานการณ์ที่สร้างความยากลำบากในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้บ้านหนองขาวได้ดำรงอยู่ได้อย่างภาคภูมิใจโดยยึดโยงกับความเป็นตัวตนคนหนองขาว และเพื่อ

สงวนพื้นที่ให้กับท้องถิ่นให้ได้มีสิทธิที่จะดำเนินชีวิตและกำหนดแนวทางในการพัฒนาที่สอดคล้องกับคุณค่า ศักยภาพที่แท้จริงของท้องถิ่นมากกว่าการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสความทันสมัยตามสังคมโลก

ข้อวิจารณ์ผลการวิจัย

สำนึกท้องถิ่นเป็นผลมาจากการที่คนในท้องถิ่นเห็นผลเสียของการเข้ามาของทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ที่กระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนรุ่นใหม่ที่ต้องพึ่งพามากขึ้นท้องถิ่นสูญเสียความภาคภูมิใจในรากเหง้าและคุณค่าดั้งเดิมของตัวเอง กระแสทุนนิยมได้กระตุ้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่โดยการกระตุ้นให้เกิดความต้องการชีวิตที่ทันสมัยมากกว่าชีวิตที่มีความเรียบง่ายตามแบบอย่างของคนรุ่นเก่า ความภูมิใจและเห็นคุณค่าในตัวตนนั้นห่างไกลจากรากเหง้า รากฐานทางวัฒนธรรมท้องถิ่น จนทำให้เกิดการรื้อฟื้นวัฒนธรรม คุณค่าดั้งเดิมให้กลับคืนมา มีพลังและมีความสำคัญ โดยการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นโดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ภาษา ภูมิปัญญาความเป็นพี่น้องเครือญาติ วิถีชีวิตของท้องถิ่นมาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสำนึกท้องถิ่น เนื่องจากอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นตัวตน ความเป็นท้องถิ่นที่มีความเฉพาะ หลากหลายในแต่ละพื้นที่ และเป็นแกนที่ยึดโยงคนในท้องถิ่นไว้ด้วยกัน ซึ่งในปัจจุบันท้องถิ่นต่างๆ ได้พยายามสร้างสำนึกท้องถิ่นโดยการนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมาใช้ อย่างเช่นกรณีของชุมชนชาวกวยบ้านซำบ้านตาตา ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ที่นำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ การแต่งกาย และภาษา ของตนมาใช้ในการสร้างสำนึกท้องถิ่น สำนึกความเป็นชาวกวยให้กับกลุ่มเยาวชน โดยใช้สื่อหนังสือเชิงวัฒนธรรม และกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีภายในท้องถิ่นเป็นเครื่องมือและเพื่อสร้างพื้นที่การดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีของกลุ่มชาติพันธุ์กวยในท้องถิ่นและสังคมไทย

อย่างไรก็ตามในกรณีของท้องถิ่นบ้านหนองขาวเองก็ปฏิเสธกระแสทุนนิยมไม่ได้จึงทำให้การสร้างสำนึกท้องถิ่นในบริบททุนนิยมโลกาภิวัตน์ต้องสัมพันธ์กับระบบกลไกการตลาดของระบบทุนนิยมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้โดยสังเกตจากการที่ท้องถิ่นบ้านหนองขาวเปิดรับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการกระตุ้นจากรัฐบาลที่ดำเนินนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นหลัก ทำให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกรื้อฟื้นหรือนำกลับมาใช้ใหม่ให้มีสถานะเป็นเพียงสินค้าหรือจุดขาย ชาวบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกตีราคาและถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ลงไปด้วย (ยศ สันตสมบัติ, 2544) ดังนั้นท้องถิ่นบ้านหนองขาวอาจต้องร่วมกันวางแผนจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมเพื่อการส่งเสริมของภาครัฐดังกล่าวเป็นโอกาสหรือเป็นเครื่องมือของท้องถิ่นในการสร้างพื้นที่สร้างพลัง สิทธิของคนในท้องถิ่นให้เข้มแข็งมากขึ้น สร้างความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นตนเอง เห็นคุณค่าความสำคัญของท้องถิ่นจนก่อให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจกันของคนหนองขาวในการสร้างสรรค์และทำกิจกรรมต่างๆภายในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องตลอดจนการกำหนดทิศทางในการพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสมท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมในแต่ละยุคสมัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากการวิจัย พบว่า การก่อตัวของสำนึกท้องถิ่นสามารถเกิดขึ้นและพัฒนาได้ โดยที่ท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญสิ่งต่อไปนี้

1. การสร้างภาวะผู้นำและการขยายแกนนำ เนื่องจากผู้นำ แกนนำเป็นกลไกในการขับเคลื่อนพัฒนาสำนึกท้องถิ่นบ้านหนองขาวที่สำคัญจึงควรได้รับการสนับสนุนบทบาท เสริมทักษะความรู้ต่างๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานและเป็นพลังให้กับท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

2. การสร้างและส่งเสริมความภูมิใจในรากเหง้า เนื่องจากคนท้องถิ่นจะให้เห็นได้สัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต มีความคุ้นชิน จนอาจทำให้ไม่ได้มองเห็นคุณค่า ความสำคัญในความเป็นท้องถิ่น หรือบางครั้งถูกค่านิยมใหม่มาครอบงำ ไม่ภูมิใจ รู้สึกอาย ซึ่งอาจต้องอาศัยกระบวนการสร้าง ส่งเสริมเพื่อกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นได้เห็นคุณค่า หันกลับมาชื่นชมและภูมิใจในรากเหง้าหรือรากฐานทางวัฒนธรรมของตน

3. นอกจากการสร้างสำนึกท้องถิ่นแล้ว บ้านหนองขาวต้องประเมินศักยภาพของตน เพื่อค้นหาพลังชุมชนและข้อจำกัด เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพในการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นในอนาคตท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงที่ท้องถิ่นต้องเผชิญอยู่ตลอดเวลา

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้ง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์การก่อตัวของสำนึกโดยพิจารณาจากลักษณะบ่งชี้ของสำนึกท้องถิ่นที่พบจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม คือ ความภูมิใจ การเห็นคุณค่าความสำคัญ และความรู้สึกในความเป็นญาติพี่น้อง พวกเดียวกันของคนในท้องถิ่น ที่ทำให้มีการรวมกันทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อท้องถิ่นซึ่ง สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไปอาจมีการกำหนดตัวชี้วัดหรือลักษณะที่บ่งชี้ถึงสำนึกท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสำนึกท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอีก

บรรณานุกรม

- กุลลดา เกษบุญชูมัต. 2549. “รัฐไทยในกระแสโลกาภิวัตน์” (Online). www.polpacon7.ru.ac.th/download/article/, 13 มกราคม 2555.
- พัฒนา กิติอาษา. 2546. **ท้องถิ่นนิยม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: กองทุนอินทร์-สมเพื่อการวิจัยทางมานุษยวิทยา.
- ยศ ลันตสมบัติ และคณะ. 2544. **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร**. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2549. “การฟื้นสำนึกท้องถิ่นอีสาน.” **วารสารจดหมายเหตุสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค 7 (2): 4-6**

- _____ 2551. ความหมายของภูมิวัฒนธรรมการศึกษาจากภายในและสำนึกของท้องถิ่น. มูลนิธิ เล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี. 2547. เล่าขานตำนานบ้านหนองขาว. กาญจนบุรี: พรสวรรค์การ พิมพ์.
- เสน่ห์ จามริก. 2548. “การสร้างสำนึกท้องถิ่นท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์” (Online). www.vijai.org, 5 พฤศจิกายน 2550.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2544. “โลกาภิวัตน์กับวัฒนธรรมไทย.” ใน ชัชวาล บุญปั้น, สมเกียรติ ตั้งนโม. (บรรณาธิการ). **ท้องถิ่นพัฒนากับโลกาภิวัตน์ วิกฤตโลก วิกฤตไทย อะไรคือทางรอด.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์, หน้า 2-55.
- เฮเลนา นอร์เบิร์ก-ฮอดจ์. 2545. **โลกาภิวัตน์กับวัฒนธรรมชุมชนที่ยั่งยืน.** กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า พรินต์ติ้ง จำกัด.